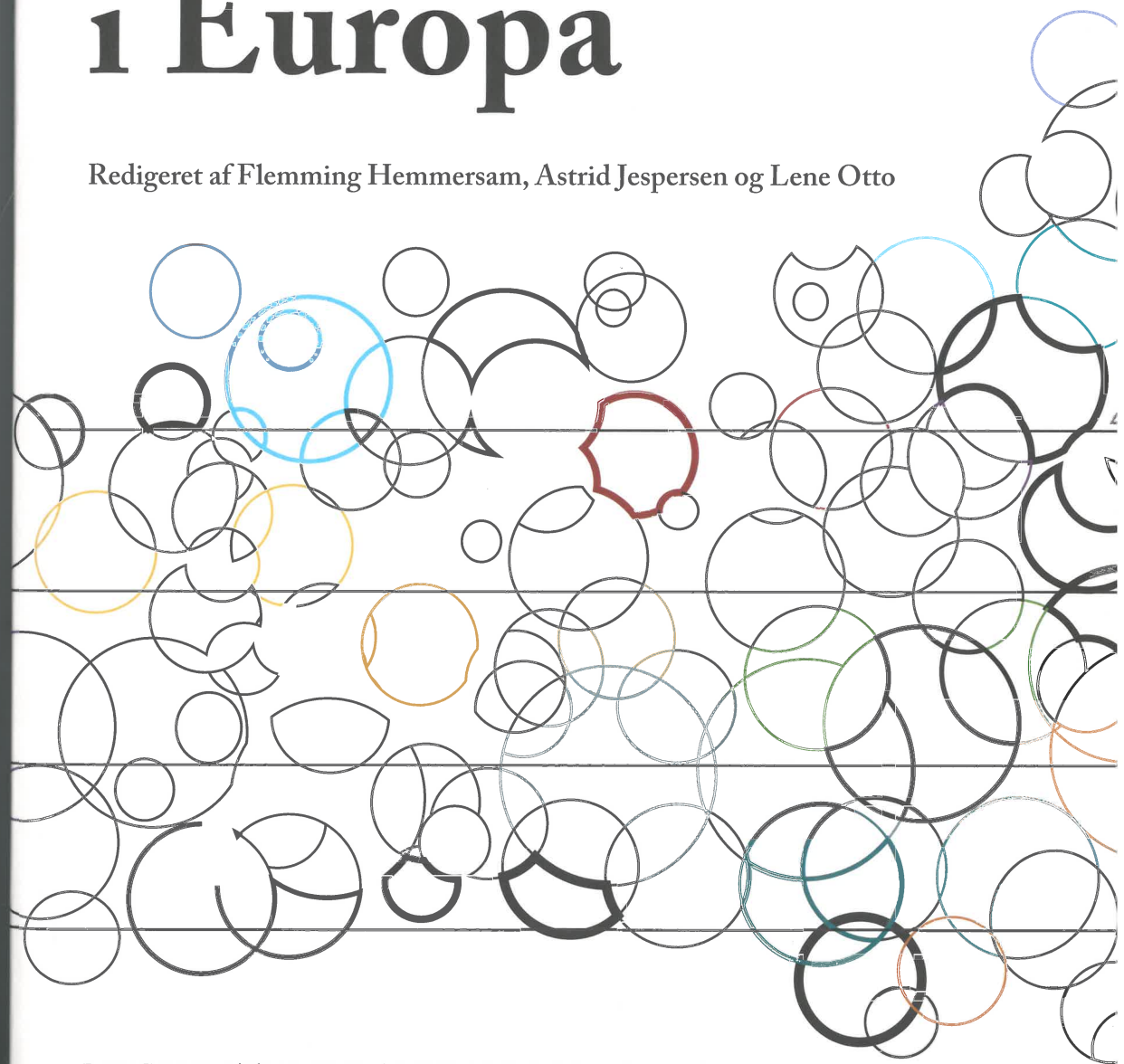
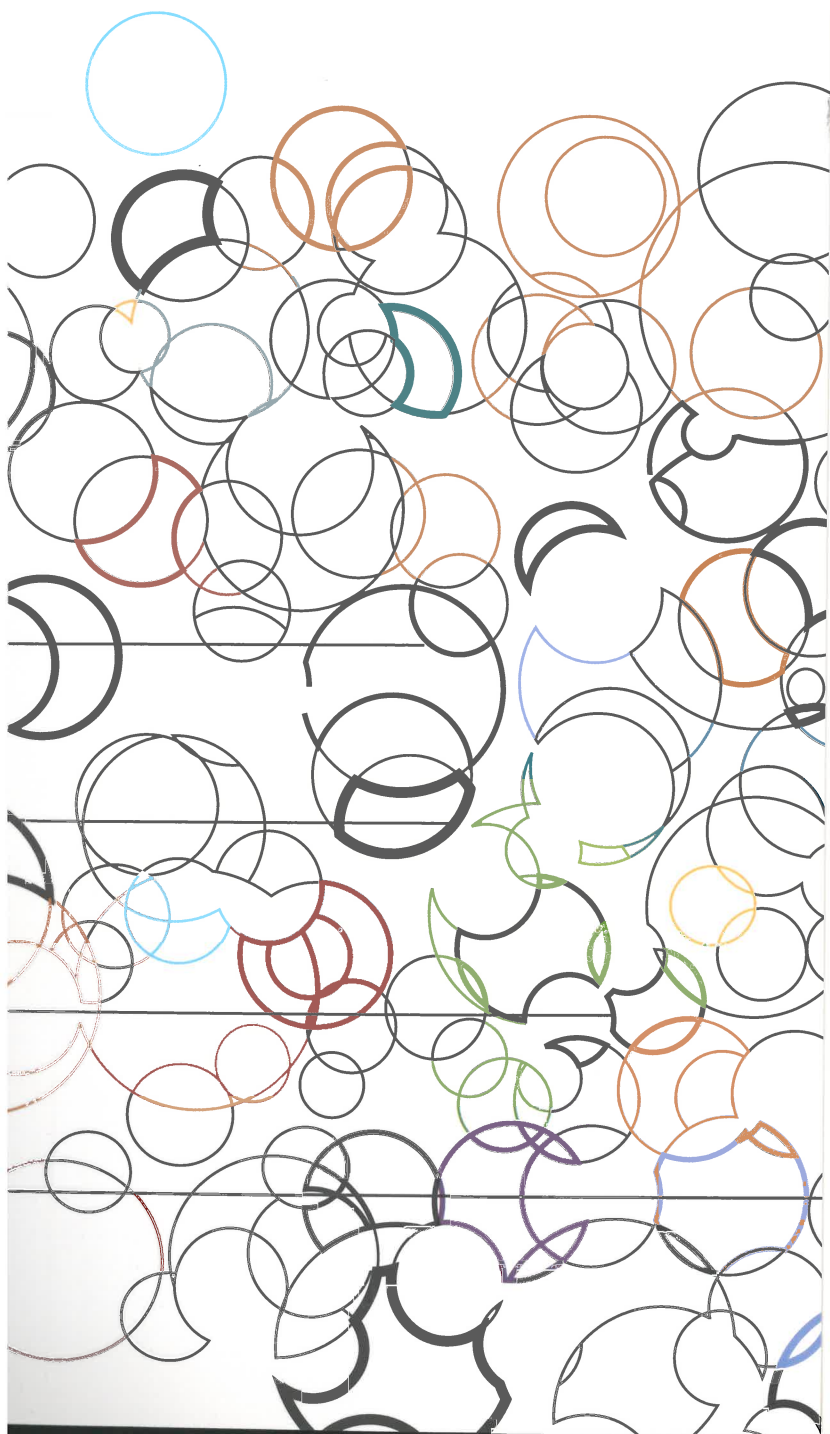


Kulturelle processer i Europa

Redigeret af Flemming Hemmersam, Astrid Jespersen og Lene Otto



MUSEUM TUSCULANUMS FORLAG



Kulturelle processer i Europa

Kulturelle processer i Europa

Indlæg fra den 29. Nordiske etnolog-
og folkløristkongres

Redigeret af

Flemming Hemmersam

Astrid Jespersen

Lene Otto

Museums Tusculanums Forlag

Københavns Universitet

2010

Flemming Hemmersam, Astrid Jespersen og Lene Otto (red.): *Kulturelle processer i Europa*

© Museum Tusculanums Forlag og bidragerne, 2010

Omslagsdesign: Veronique van der Neut

Sats og tryk: Special-Trykkeriet Viborg a/s

ISBN 978 87 635 0505 5

Etnologiske Studier, vol. 13

ISSN 1398 8980

Serieredaktion:

Thomas Højrup, Signe Mellemgaard og Bjarne Stoklund

Denne bog er udgivet med støtte fra

Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur

Saxo-Instituttet, Københavns Universitet

Svend Grundtvig og Axel Olriks Legat

Museum Tusculanums Forlag

Njalsgade 126

DK-2300 København S

www.mtp.dk

Indhold

Forord

Flemming Hemmersam, Astrid Jespersen og Lene Otto 7

Indledning

Lene Otto: Kulturelle processer i Europa 9

Inge Adriansen: Erindringssteder som spejl af kulturelle processer 15

Plenum

Cris Shore:

“In uno Plures”(?): EU Cultural Policy and
the Governance of Europe 33

Lisanne Wilken:

The Social Construction of EU's Cultural Policy and
the Relevance of Minority Languages 55

Jonas Frykman:

Öppna dörrar 67

Arne Bugge Amundsen:

Kulturhistorie uten nationale perspektiver? 81

Bo Lönnqvist:

Den nordiska etnologikulturen i möten mellan öst och väst 91

Thomas Højrup:

Etnologi og kultur over grænser? 103

Regina Bendix:

Lessons from the Lea(r)ning Tower of PISA:
Global Aspirations, European Specificities and Ethnology's Role
in Shaping Education 121

Sessioner

Lykke L. Pedersen og Inger Wiene:

Kulturarvspolitik og europamuseer 145

Magnus Bergquist:

Hoax – sociale virus på Internet 151

Blanka Henriksson:

Familjemönster i poesiealbumen 161

Anne Leonora Blaakilde:

På bare fødder i gamle dage. Ældre græske kvinders
kommentarer til familielivet før og nu 177

<i>Valdimar Tr. Hafstein:</i>	
Social Creativity and the Ownership of Culture	189
<i>Flemming Hemmersam:</i>	
Folkloristik i europæiske og globale perspektiver	199
<i>Line Esborg:</i>	
Norske EU-motstandshistorier	213
<i>Dorte Andersen og Marie Sandberg:</i>	
Enhed i mangfoldighed. EU's forsøg på at afpolitisere folkekulturen og civilisationsbegrebet	225
<i>Maja P. Frykman:</i>	
The Concept of Diaspora in Relation to Hybridity and (Multi)cultural Politics	237
<i>Orvar Löfgren:</i>	
Alkemi, kulturell kloning och heta platser på oplevelse- marknaden	249
<i>Nicolai Carlborg og Søren Møller Christensen:</i>	
Opkobling og afkobling. Stedets betydning for avancerede serviceerhverv	261
Kongressen set i bakspejlet	
Finsk kommentar:	
<i>Anna-Maria Åström:</i>	
Kulturella processer i Europa. Tema för den 29. Nordiska etnolog- och folkloristkongressen i Helsingör	273
Svensk kommentar:	
<i>Birgitta Svensson:</i>	
Etnologisk forskning och kulturpolitik i ett Europa utan nationella gränser. Några reflektioner kring ett ämne i förvandling	277
Dansk kommentar:	
<i>Lene I. Jørgensen:</i>	
Kulturfag i globaliseringsfælden?	281
<i>Flemming Hemmersam:</i>	
Epilog	287
Om forfatterne	291

Forord

Denne publikation bringer indlæg fra den 29. Nordiske Etnolog- og folklorist-kongres, *Kulturelle processer i Europa*, som blev holdt på LO-skolen i Helsingør 6.-8. maj 2003. I alt deltog 149 etnologer og folklorister fra Norden i kongressens 12 sessioner. Derudover var der inviteret fem gæsteforelæsere.

Kongressen blev forberedt af en gruppe bestående af følgende personer: Anne Leonora Blaakilde, Søren Christensen, Flemming Hemmersam, Thomas Højrup, Astrid Jespersen, Lene Otto, Lykke Pedersen og Inger Wiene. I denne publikations indledning redegør Lene Otto for kongresgruppens faglige oplæg, som har dannet ramme for temaerne og diskussionerne på kongressen. Til hjælp med det store praktiske arbejde i forbindelse med kongressen takkes især Bobo Krabbe der tog sig af kommunikation, koordinering mm., og Sara Sobiecki der holdt styr på regnskabet. Tak til Mads Holme for det grundige redaktionsarbejde af bidragene til publikation.

Vi takker endvidere alle oplægsholderne for deres bidrag på kongressen. En særlig tak til bidragsyderne til denne publikation. I den forbindelse gøres opmærksom på, at flere af kongressens bidrag er blevet trykt i andre fagtidsskrifter. Det gælder sessionen "Kundskabsinstitutioner", hvis indlæg er trykt i tidsskriftet *Kulturelle Perspektiv*, nr. 3, 2003. Sessionen "Kulturarvspolitik og europamuseer" er til denne publikation blevet sammenfattet i en kort artikel. Ligeledes findes her kun et resumé af diskussionerne af sessionen "EU – enhed og mangfoldighed", mens de enkelte indlæg publiceres i et temanummer af tidsskriftet *NordNytt* 91, 2004. Desværre har det heller ikke været muligt at publicere Dorethy Noyes og Gary Allan Fines indlæg, som var lovet bort til anden side.

Efter kongressen har vi bedt en dansk, svensk og finsk deltager kommentere og vurdere kongressen set i bakspejlet. Tak til Lene Jørgensen, Birgitta Svensson og Anna-Maria Åström. Endelig har Flemming Hemmersam vedføjet en epilog.

Uden økonomisk støtte er det ikke muligt at afholde en kongres. Vi takker derfor Kungl. Gustav Adolfs Akademien, Det Humanistiske Fakultet ved Københavns Universitet samt det tidligere Institut for Arkæologi og Etnologi for støtte til kongressen. Ligeledes takker vi Saxo-Instituttet, Københavns Univer-

Etnologi og kultur over grænser?

Thomas Højrup

Da vi planlagde denne kongres, forestillede vi os, at det kunne være interessant at tage tråden op fra kongressen i Oslo, hvor flere var inde på, at den europæiske integration er et gigantisk eksperimentarium af kulturelle processer, som de nordiske lande tager del i på vidt forskellige måder og ud fra hver deres kulturhistoriske og geopolitiske baggrund. Jeg var selv med til at beskrive dette eksperimentarium som en oplagt chance for at udfordre de herskende kulturbegreber.¹ I forlængelse af den debat ville det være oplagt i år at samle de etnologiske og folkloristiske øjenvidneskildringer af, hvad der sker i vore lande, for at sammenligne hvad der foregår og drøfte, hvordan vi kan bidrage til den videnskabelige refleksion, der hører med til forandringer af så radikal en art – inklusive betingelserne for og indholdet af etnologien og folkloristikken selv.

Af de indlæg, vi hører, fremgår det tydeligt, at lysten til metateoretisk refleksion er stor, måske endnu større end lysten til at tage konkret fat om de voldsomme forandringer af livsformer, erhverv, organisationsformer, lokalsamfund, statsformer, selvbevidsthed og *lore-formationer*, som Flemming Hemmersam kalder det,² vi er vidner til.³ Er det et tidens tegn, når vi som i de forudgående indlæg foretrækker at fordybe os i fænomenologi og hermeneutik, samtidig med at den barske virkelighed banker på døren og afkræver os forklaringer på de modsigelser og tragedier, der vækker de nordiske folk af tornerosesøvn?

For at illustrere, hvad jeg mener, så vil jeg som vært for kongressen gerne byde jer velkommen til et land i dyb krise! Det er ikke umiddelbart til at se, men så meget desto mere til at føle. Det er ikke en økonomisk krise, men en langt alvorligere krise i hele vores måde at eksistere på som en vilje i verden.⁴

For at starte fra en ende af, så tager Danmark lige nu del i en brutal angrebskrig, som et minimum af danskerne har lyst til at føre. Men ingen politikere ved, hvordan vi ellers skal skaffe amerikansk opbakning til den hidtil hemmeligholdte kamp om anerkendelse med stormagten Rusland om suveræniteten over den polare undergrund, der strækker sig fra såvel den russiske som den grønlandske bjergsokkel og ud under polarhavet. Krigen i Irak lammer os allerede med en krigspropaganda af værste skuffe, det vil sige med udokumenterede efterretninger om truende masseødelæggesvåben og med en ensidighed, som de fleste danskere for bare et halvt år siden ville have hæv-

det, man ikke længere kunne slippe af sted med i vor tid og vort land. Alligevel møder krigstrommernes massive *lore* et ufattelig spagfærdigt modspil i den politiske offentlighed – bare sammenlignet med, hvad vi ser i Spanien i den modsatte ende af Europa, der heller ikke kan undvære USA i sin kamp for den fortsatte anerkendelse af de spanske enklaver Ceuta og Melilla i Nordafrika.

I sine bestræbelser på at være USA's mest tjenstvillige ven går Danmark på det samme atlantiske ben som England, hvis relative uafhængighed af den fransk-tyske akse også bæres oppe af følgagtighed overfor det angloamerikanske imperium, hvis terminus ultimus er den til enhver tid værende stemme i Det Hvide Hus – når ellers imperiets indre modsætninger lader sig kontrollere af suverænen. Hvilket aldrig er nemt i imperier. Men i perioden mellem den kolde krigs ophør og de centraleuropæiske landes optagelse i EU har de nære bånd imellem USA og dets to nordatlantiske juniorpartnere i EU været både Englands og Danmarks såvel militære og kulturelle som økonomiske instrument til at undgå total afhængighed af europæiske integrationsprocesser og stormagtsambitioner på rent fransk-tyske præmisser.

Et væld af historiefortælling og diskursiv bearbejdning af den transatlantiske *lore* udgår fra den politiske og ideologiske elite i København, der fra neutralitetspolitikens pacifisme, som varede frem til og med Anden Verdenskrig, svingede Danmark over i rollen som en vestlig frontliniestat, der efter Sovjetunionens sammenbrud endog opbyggede sin egen Internationale Brigade. Nu forbereder den samme statsbærende elite afskaffelsen af værnepligten for at fordoble landets internationale styrke af professionelle kamptropper, der deltager i angreb og oprydningsopgaver overalt i verden som led i den amerikanske bekæmpelse af slyngelstater og offensive indsats for at udbrede liberale frihedsrettigheder. Diskursivt flyttes tyngdepunktet i den tilhørende *loreproduktion* fra understregningen af værnepligten og folkehærens grundlæggende sammenhæng med demokratiet – siden Junigrundloven de to bærende søjler i nationalstatens selvforsvar – til understregningen af de professionelle styrkers aktive rolle i den globale udbredelse af demokrati og markedsøkonomi. Der ligger så absolut ingen folkelig skyttebevægelse bag denne udvikling. Men måske en langsigtet, amerikansk ledet oprustning med henblik på fremtidens brændpunkter – som f.eks. i Det Kinesiske Hav (derfor opgraderingen af Thulebasen) og med henblik på de alternative stormagtsgrupperinger (Kina, Sydafrika, Indien, Brasilien...), der allerede nu ser ud til på sigt at ville udfordre den vestlige verdens kontrol med især energikilder og tilsvarende strategisk vigtige ressourcer på Globus.

Midt i en brydningstid

Da det spinkle udenrigspolitiske viljesfællesskab i EU dette forår blev sprængt i stumper og stykker op til angrebet på Irak, valgte selv den danske regering, der netop som EU's formandskab med succes havde ledet afslutningen af optagelsesforhandlingerne med de centraleuropæiske ansøgerlandes regeringer, at gå med amerikanerne og englænderne ind i en "forebyggende angrebskrig" i bedste hobbessianske forstand. Det er imidlertid en tradition, hvis kultur hidtil havde været betragtet som det mest fremmedartede og vederstyggelige, man kunne tænke sig i Danmark. I et helt århundrede havde dansk *statslore* klynget sig til håbet om en kantiansk løsning på det, man betragtede som en ulykkelig, hobbessiansk naturtilstand i det internationale system. Først Folkeforbundet og senere FN blev betragtet som den fornuftige kim til afskaffelse af systemet af suveræne stater, hvor den stærkeste magt er ret og vold et anerkendt middel til at løse konflikter. Hvis EU fortsat forhindres i at udvikle et udenrigspolitisk viljesfællesskab, har den europæiske integration heller ingen udsigter til foreløbig at blive en statsdannende proces, der for alvor sår splid i den vestlige verden. Omvendt er dette paradoksalt nok også i samklang med den modsatte bestræbelse på at fastholde eller genvinde noget af den nationale suverænitet. Dette er måske ikke blot i dyb overensstemmelse med Dansk Folkepartis strategiske interesser, men ud fra mere pragmatiske hensyn til vælgerne også i de andre politiske partiers interesse, idet de så undgår et åbent opgør med den massive folkelige modstand imod etableringen af en ny statskultur på europæisk plan.

Problemet er, at midlet hertil, deltagelsen i en forebyggende angrebskrig imod en stat, hvis aktuelle evne til at forbryde sig imod andre lande ikke har kunnet påvises, foregår på ene og alene amerikanske præmisser, som koalitionspartnerne har måttet underkaste sig fuldstændigt. Og det samtidig med, at den amerikanske vilje til – igen i strid med alt tilgængeligt bevismateriale om forbindelser til al Qaeda – at inddrage Irak i Krigen imod terror, har blottet USA's vilje til brutalt at sætte FN's Sikkerhedsråd ud af kraft og afsløre, hvilket kantiansk illusionsmageri hele forestillingen om "det internationale samfunds" liberale globalisering, verdensfred og retsorden er. USA fører sig uhildet frem som en stat! Den kantianske kulturs stik modsatte *loreproduktion* har været massiv siden Første Verdenskrigs afslutning, og det vækker naturligvis modstand at torpedere den, som USA gør for åben skærm – ikke mindst i Europa. Den amerikanske fremfærd har da også sat gang i en dannelsesproces i Europa, som smeder på en vilje til at sætte sig op imod USA – en proces, der giver den europæiske integration mere karakter af statsdannelse. En sådan ville imidler-

tid kræve, at ikke blot de gamle medlemsstater men også de nye medlemslande slutter op om denne udvikling. Og dertil er de indre europæiske modsigelser vel endnu for store?

Danmarks bidrag til at undsige denne statsdannelse optræder derfor som akt i en europæisk *tragedie* i oldgræsk forstand, der truer med at splitte alle gode kræfter i to lejre, som må betragte hinandens historiefilosofi og hinandens syn på, hvor loyaliteten ligger, som den værste fjende af alle. Kulturelt udspiller modsigelsen sig imellem den kantianske utopi om en verdensborgerlig regering på den ene side og den hegelianske historiefilosofi, ifølge hvilken systemet af suveræne stater er forudsætningen for såvel menneskenes som folkenes frihed i den moderne verden, på den anden. Politisk udspiller den sig i mange EU-lande som tragedien om den ene part, der svigter nationen og den anden part, der svigter unionen. Den første ved med sig selv, at kun ved at finde sammen over landegrænserne kan vi lægge krigens voldelige historie bag os – en chance vor generation ikke må lade gå fra os. Den anden ved lige så sikkert med sig selv, at svigter vi det nationale projekt, så underminerer vi også de stater, der i sidste ende er ethvert folks eneste mulighed for at være til stede som en kollektiv Vilje i verden, der kan gøre sin etik gældende – ikke mindst hvad angår indretningen af de indbyrdes forhold imellem folkene. Tragedien består i, at alt hvad den ene part foretager sig af hensyn til det gode, af den anden part må betragtes som det værst tænkelige at foretage sig, hvis man vil undgå katastrofen, og omvendt – men i forhold til opgaven udgør de et skæbnefællesskab, fordi de kun kan løfte den sammen.

I Danmark har denne udvikling overlejret modsætningen imellem højre og venstre side af det politiske spektrum med den fornyede modsætning imellem *abstrakt universalistisk internationalisme* på den ene side og en *konkret partikularistisk nationalisme* på den anden – personificeret i de to stærke partiledere Marianne Jelved fra Det Radikale Venstre og Pia Kjaersgaard fra Dansk Folkeparti. Som en "kulturkamp", der går på tværs af de livsformsorganiserede interesser, er denne modsætning blevet omdrejningspunktet for den mest omfattende loreproduktion, der behandler et diskursivt skisma i dagens politiske kultur. På højre-venstre skalaen findes de to ismer på begge sider, og det er interessant nok (for reliktbegrebet) endnu utænkeligt, at de skulle kunne samle både "borgerlige" og "venstreorienterede" partier bag enten en internationalistisk eller en nationalistisk regeringsdannelse. Men denne fornyede hovedmodsatning er alligevel den, der stærkest sætter dagsordenen for den generelle politiske debat og skubber til vælgernes stillingtagen. Og dens styrke viser sig ved, at den er i stand til at lamme en hvilken som helst regerings kultur- og Europapolitik, fordi modsætningen er bygget ind i enten regeringsgrundlaget eller for-

holdet til regeringens støtteparti, så længe regeringer dannes ud fra højre/venstre-modsætningen. Venstres problem med at tilfredsstille Dansk Folkeparti modsvares af Socialdemokratiets problem med at tilfredsstille Det Radikale Venstre på integrationspolitikken i henseende til både EU og indvandrere.

Dagliglivets udfordring

Det kunne på denne baggrund være interessant at undersøge, hvorvidt spørgsmålet om "centraldirigering" og statslig indflydelse på folkekulturen skifter karakter under indtryk af de ovenfor beskrevne kulturprocesser. Det har hidtil været almindeligt i etnologi og folkloristik at stille sig skeptisk overfor den tanke, at statslige projekter og initiativer er noget, der lader sig realisere, hvis blot den politiske eller økonomiske magt bag ved er stærk nok. Vore fag har betragtet det som en udfordring at finde ud af, hvornår og hvorfor det lader sig gøre at dirigere en befolknings dagligliv over i nye baner, og hvornår noget sådant ikke lader sig gøre – samt hvorfor. Denne problemstilling forudsætter et dualistisk perspektiv, der skelner imellem politik og dagligliv eller imellem stat og folk, og som udforsker betingelserne for, at de to har mulighed for at påvirke hinanden som relativt uafhængige variable. Særlig befolkningens evne til i nogle situationer at modsætte sig autoriteternes ignorante regeren vækker som regel vores sympati og interesse. Men i kulturprocesser af tragedisk⁵ og modsigelsesfyldt art som de ovenfor beskrevne har dualismen det med at komme til kort. For er befolkningens bekymring for suveræniteten egentlig ikke en integreret del af såvel det nationale projekt som statens suverænitetssarbejde? Og antager bekymringen for suveræniteten ikke mere skingre nationalistiske toner, netop *fordi* der savnes en regeringslinje, som evner at gennemføre de påkrævede, omfattende indenrigspolitiske reformer og forandringer i befolkningens levevilkår som led i en eksplicit strategi for at styrke statens optræden på den internationale scene som en anerkendt vilje, befolkningen kan identificere sig med? Med den skingre tone tænker jeg især på, at den offentlige debat sætter så relativt perifere problemer som fremmede religioner og indvandrer kulturer på en hadsk og frygtfuld politisk dagsorden, vi ikke tidligere har været vant til. En dagsorden der i næste omgang gør det lettere at få selv et land som Danmark til, trods sin pacifistiske tradition, at tage offensivt del i en imperial verdensorden, hvis lore i øjeblikket fremstiller islamisk terrorisme og arabisk totalitarisme som de fjendebilleder, vi må gøre noget ved.

Pointen er med andre ord, at i kulturprocesser af denne art er der intet klart skel imellem stat og befolkning, for brudfladerne går på tværs af et sådant skel.

Det betyder også, at det er tilsvarende vanskeligt at rejse en selvbevidst folkelig modstand imod de aktuelle processer, der destruerer værdsatte livsformer og levevilkår, også selvom de rammer befolkningsgrupper og samfund, der tidligere har været både politisk letantændelige og nydt stor politisk bevågenhed i de regeringsbærende partier. Selv i forhold til det første halve århundrede efter Anden Verdenskrig er det kulturelle forskydninger af ikke ubetydeligt format, vi er vidner til i dag. I danske landdistrikter nærmer vi os med stormskridt en situation, hvor fuldtidslandbrugene er nede på to gårde pr. sogn – hvoraf den ene ifølge folkeviddet er kirkegården! Andelsmejerierne og andelsslagterierne fusioneres i koncerndannelser, hvor landboernes stolte selvstyre forsvinder som røgringe op i den blå luft. Af de utallige lokale pengeinstitutter bliver kun et fåtal tilbage som selvstændige egnsbanker. Blandt danske lønmodtagere nærmer vi os en situation, hvor de klassiske industriarbejdspladser bliver så fåtallige, at man skal lede længe efter et miljø, der kunne finde på at anvende begrebet "arbejdere" om sig selv. Og begrebet "arbejderbevægelse" lyder af samme grund ikke blot som en anakronisme, men Landsorganisationen har simpelt hen kappet såvel sine økonomiske forpligtelser overfor de tidligere "arbejderpartier" som visionen om samdrægtigt at tage hånd om arbejdernes liv fra vugge til grav inden for "familien" af fagforbund, Kooperation og parti.

En stadig strøm af nationale, privatejede selskaber suges løbende op af multinationale koncerner, men der er også et aktivt miljø af produktive kapitalister, som fortsat skaber nye virksomheder, ligesom iværksættere og entreprenører går på Børsen med nystartede aktieselskaber. Et af de få miljøer, der i den senere tid har sat sig op imod den europæiske integration i en effektiv politisk protestaktion, er de borgerlige ejerfamilier i landets erhvervsdrivende slægtsmiljøer. Ved den aktion viste det sig, at den statsanerkendte skelnen imellem A-aktier med stemmeret og B-aktier uden stemmeret er blevet det sidste og nu altafgørende juridiske bolværk imod den borgerlige, slægtsejede kapitals kapitulation overfor fremmedkapitalernes magtovertagelse i de nationale selskaber. Ved at udstede B-aktier kan dette slægtsmiljø om nødvendigt inddrage udefrakommende, risikovillig kapital, uden at den gamle ejerkreds afgiver stemmemajoriteten i aktionærkredsen. Et EU-forslag om at ophæve B-aktiernes særstatus blev standset af protestaktionen, hvor talsmænd for den normalt særdeles diskret arbejdende livsform, ved at gå i medierne for at advare og fortælle om det nationale erhvervslivs endeligt, hvis forslaget blev accepteret fra dansk side, med udsøgt fortællekunst fik koblet sin kamp for den nationale kapitalismes særinteresser effektivt til de statsbærende partiers suverænitetarbejde i regering og folketing. Ingen var ved aktionens afslutning tilsyneladende i tvivl om, at det ville være yderst risikabelt for ikke bare de natio-

nale arbejdspladser, men også for landets forskning, udvikling, lokale følgeindustrier og infrastruktur, hvis man opgav forsvaret af de sidste politisk-juridiske instrumenter til at opretholde de nationale bestyrelses eksistens som selvstændige viljer i erhvervslivet.

Embedsværket og tjenestemandsmiljøet, derimod, har i forbavsende ringe udstrækning modsat sig den underminering af sine særlige eksistensbetingelser, som denne tredje store gruppe af livsformer i den moderne skandinaviske stat har været udsat for, siden de europæiske integrationsprocesser tog fart. I Danmark omdannes de store etater i rask tempo nu til aktieselskaber og selvstændige virksomheder. De tvinges af resultatkontrakter til at skille sig af med de funktioner, som der ikke er forretning i på markedsvilkår, og indretter sig i tråd med EU's direktiver om liberalisering på at tage konkurrencen op med andre og stadig større koncerndannelser på det indre marked i Europa indenfor elforsyning, telekommunikation, elektroniske massemedier, post, giro og jernbanedrift. Alene indenfor de Danske Statsbaner samt Post- og Telegrafvæsenet er over et halvt hundrede tusinde tjenestemandsårsværk omsat til kontraktansættelse i selskaber, hvis monopolstilling er ophævet, så de tidligere tjenestemænds arbejde og ansættelse fremover afhænger af virksomhedernes forrentningsevne på det europæiske marked. Afviklingen af embedsværket, der siden enevælden har været hovedkraften i det statslige suverænitetarbejde, fortsætter på stadig nye områder. Udenrigsministeriets embedsværk reduceres alene i år med tyve procent, Dansk Undergrunds Konsortium og de kulturhistoriske museer foreslås privatiseret og administrationen på Københavns Universitet er ved at lægge sidste hånd på den strukturelle omlægning af universitetets organisation og regnskabssystemer, så også dette er gjort klar til at blive skilt ud som en selvejende virksomhed for at fremme og imødekomme den overordnede standardisering og frie konkurrence på det europæiske marked, der er under udvikling også for de højere uddannelsers vedkommende. Lektorerne og professorernes, studenterne og det administrative personales demokratiske valg af institut-, fakultets- og universitetsledelser afskaffes fra og med årets udgang og erstattes derefter af et direktørstyre med kontraktansatte ledere og af bestyrelser, hvori erhvervslivet repræsenteres direkte. Bestyrelsen får til opgave at trimme både uddannelserne og selve organisationen med henblik på dens fremtid som et produktionsselskab på EU's indre marked for kandidatuddannelse og forskning.

I lighed med så godt som alle andre livsformer end det nationale borgerskab gennemføres afviklingen af embedsværk, tjenestemænd og statsinstitutioner så godt som uden oprør, modstand og protestbevægelser. For vore egne fags vedkommende har det allerede betydet, at folkløstikken har mistet sine mu-

ligheder for igen at opnå status som en statsanerkendt fagdisciplin, med mindre der kan skabes et nyt, betalingsdygtigt arbejdsmarked og en profitabel efterspørgsel på folkloristiske forskningsresultater. Folkelivsforskningen på Københavns Universitet har i samme tidsrum opnået status som en europæisk og almen etnologi, der ser ud til administrativt at blive fusioneret med historiefaget og en række andre fagområder i et nyt storinstitut.

Også her spiller den overdeterminerede brudflade imellem de politiske universalisters internationaliseringsbestræbelser og deres modstanderes kamp for at styrke det nationalstatslige suverænitetssarbejde på den ene side – og kampen for eller imod det private erhvervslivs direkte indflydelse på forskning og uddannelse på den anden side – helt ned i detaljen en afgørende rolle for forandringsprocessernes karakter. Mens socialdemokraterne gik sammen med regeringen om den nye universitetslov, forsøgte Dansk Folkeparti til det sidste at forsvare universiteternes selvstyre, og partiet så ligesom den nationale venstrefløj lovforslaget som endnu et angreb på det danske folks suverænitetssarbejde og dets, af erhvervsinteresser, uafhængige forskning. Det særlige var, at universiteternes forskningsfrihed, uafhængighed og kritiske ånd gennem et århundrede har spillet en helt speciel rolle også for Det Radikale Venstre, og at deres status er en forudsætning for dette partis særlige internationalisme og integrationsivrige europapolitik. Alligevel var denne helt specielle kulturpolitiske alliance af national venstrefløj, radikal intellektualisme og nationalt folkeparti ikke i stand til at opveje den alliance om europæisk integrationspolitik og *new public management*, der kunne mønstre såvel regeringens som socialdemokraternes stemmer i den afgørende afstemning.

At intet universitet er blevet besat, ingen forskere, lærere og valgte ledere har nedlagt arbejdet, stoppet undervisningen og startet et stalinorgel af akademisk lore om det intellektuelle medarbejderdemokrati, som kunne give genklang i alle medier, er et uhyre interessant træk, der passer ind i det generelle billede af kulturprocesser, som overdetermineres af modsætninger, der går på tværs af hinanden og sætter de traditionelle modstandsformer i stå. Måske rækker denne iver for at afvikle etaterne tilbage til 1960'ernes angloamerikansk inspirerede ungdomsoprør, hvis liberale og antiautoritære frihedsideologi nu, hvor datidens unge er kommet i deres politisk mest magtfulde alder, har mulighed for at ramme de autoriteter, den vendte sig imod. Og som gør det diskursivt vanskeligt at forsvare sig, hvis man både er offentligt ansat og selv bærer en rem af huden fra '68.

Men er der grænser for denne udvikling, og af hvilken karakter er de i så fald? Er der grænser for de europæiske og de globale integrationsprocesser? Er der grænser for, hvor overdeterminerede disse kulturprocesser kan blive?

Er der grænser, som etnologien og folkloristikken er nødt til at overskride, hvis den vil blive i stand til at beskrive og begribe disse processer udtømmende?

Er der grænser?

Vore forgængeres udforskning af kulturgrænser rummer et erfaringspotentiale, som måske kan hjælpe os et stykke på vej. Min egen far, Ole Højrup, har engang foræret mig et ringbind til undervisningen på instituttet fuldt af overheads med Danmarks- og Europakort. Hvert kort viser udbredelsen af et redskabs, et udtryks eller et arbejdes kulturvariationer. Imellem varianternes geografiske udbredelsesområder er det mange steder muligt at trække en tydelig streg på kortet. På ryggen af ringbindet har han skrevet "stregkort", og det rummer en på sin vis grum, men lærerig erfaring. Siden sin ungdom havde han på Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser kortlagt den førindustrielle bondekulturs kulturelementer for at lokalisere de kulturprovinser og grænseregioner, der ikke blot var et resultat af kulturfilosofiske spekulationer på et alt for spinkelt empirisk vidensgrundlag og opdigtede naturfilosofiske og -geografiske sammenhænge. Af det ene transparente kort efter det andet fremgår også, at der gang på gang undervejs i kortlægningen havde tegnet sig bundter af grænser, som kunne tyde på, at der nu ville der vise sig nogle gedigne, regionale kulturområder. Men efterhånden som man bladrer, og der lægges element på element, fremkommer der et helt andet syn: grænserne bliver ved at krydse hinanden i nye mønstre, indtil Danmark og Europa bliver kulsort af streger! Ved at samle alle de transparente kort i ét ringbind ville min far give den erfaring i arv, at den elementære grænseforskning gik i sort. Og at den må ophæves og afløses af studiet af de kulturprocesser, der hele tiden skubber til det, der på kortene aftegner sig som fiktive regionale og sociale kulturgrænser.

På sidste kongres nævnte jeg, at denne forskning ved at påvise disse innovations- og spredningsprocessers grænseoverskridende karakter var et uhyre effektivt reservoir for kulturvidenskabelig – måske endog kulturradikal – beskyldning af den nationalisme, der ville hævde, at nationen (og i mindre skala regionen) hviler på en fond af fælles kulturelementer, som er et udtryk for et tilsvarende fællesskab af kulturelle værdier. Danske værdier, vestjyske værdier – you name it – holdt ikke for den historisk-geografiske metodes kartografi!

Men som Frederik Barth, Bjarne Stoklund og mange andre har vist, var der noget helt andet, der holdt, og det var at drage til en etnisk og politisk grænse-

egn, hvor bestemte kulturelementer trækkes frem, fordi de er egnede at kommunikere forskel og afstand med i en situation, hvor der er et eksPLICIT ønske om at vise, at man er forskellig fra nogle bestemte andre.⁶ Da den danske og den slesvig-holstenske nationalisme blev til folkelige bevægelser i 1840'erne, blev der på universiteterne i København og i Kiel arbejdet ihærdigt på at udvælge og dyrke sådanne kulturelementer. Og som andre steder blev dialektudtryk gerne taget i anvendelse, selvom de er lige så tilbøjelige til at gå i sort, som de materielle kulturelementer er. Især når man prøver at trække fuldgylde grænser om alle de udtryk og bygningstræk, der skulle udgøre en hel "dialekt", som var den en naturlig organisme, et indfødt folks sprog. Men nationale sprog kunne med et sådant mål for øje godt organiseres og ensrettes af dertil indrettede sprognævn, retskrivning og skoling samt dikteres (men ikke nødvendigvis med succes!) af dertil indrettede sprogreskripter. Hvilket gennem dialektikken imellem de stridende parter indbyrdes negation af hinanden styrkede den distinktive modsætning, betydning og funktion, som de nationale og regionale bevægelers folklorisme havde så hårdt brug for. Oldtids- og folkelivsforskerne bidrog med oprindelsesmytologier, evolutionstolkninger og sammenlignende studier som dem, der drog grænsen imellem "saksergården" og "den danske gård", samt mere subtile idéer som f.eks. H.F. Feilbergs om, hvordan folkeånden kom til udtryk i "folkelunet" – fra Nørrejylland til (og med!) Slesvig.

Med denne gren af nyere tids grænseforskning, der forholder sig reflektivt til en endnu ældre folkelivs- og folkemindeforskning, forsvandt forestillingen om, at de modsætninger, der markeres i den etniske og politiske grænseegn, er udtryk for "værdier", som dækker hele baglandet. Markørerne har tværtimod til opgave at *fremstille* grænsen som det prekære overgangssted, hvor man *ude fra* når frem til et land, bag hvis grænser der hersker et kontinent af bestemte, nationale værdier, og hvorfra man *inden for* grænsen gøres opmærksom på behovet for at dyrke disse symboler, markører og idéer om folkegrænsen, hvis man vil befæste dens eksistens eller flytte den. Der er med andre ord tale om kulturelle processer, som skubber til det, der på kortet og i felten aftegner sig som kulturgrænser. Men dette er altså ikke grænser imellem udbredelsesområder for kulturelementer, der grænser op til hinanden. Det er grænser, som tværtimod *gør det ud for* sådanne områder, det vil sige som kun er aktive ved at udgøre en negationsproces, der markerer en bestemt modsætning. Men hvad begrunder og bestemmer da en sådan modsætnings eksistens?

Hvis vi vil ophæve den modsigelse, det er, at disse grænser markerer et skel imellem kulturområder, der ikke i sig selv har nogen kontinuert udbredelse bag grænsen, er vi nødt til at overskride en *faglig* grænse, som kan være nok så

svær at overkomme. For hvis ikke bestemte værdiers udbredelse er det, der begrunder og aftegner grænsen, fordi deres geografiske udstrækning simpelt hen ikke grænser op til hinanden som to kulturområder, hvad er det da? Her er det, at studierne af den etniske og *den politiske kulturgrænse* ser ud til at kunne hjælpe ved at give os et skub ud over den herskende dualismes begrebslige grænsedragning imellem fag, der beskæftiger sig med kulturtræk og -processer på den ene side, og fag der beskæftiger sig med politiske beslutninger og beslutningsprocesser på den anden. Begge fagområder tager hver deres genstand – de kulturelle træk og de politiske beslutninger – for givet. Men grænsebegrebets kritiske dialektik viser, at de intet er i sig selv, de eksisterer kun i *modsattningsforhold*. Dette hænger sammen med, at de begge forudsætter et *viljesbegreb*. Hverken kulturtræk eller beslutninger giver mening, med mindre vi taler om *en verden af viljer*. Viljesbegrebet er i denne forbindelse et interessant sted at blive ledt hen, for det hviler på en *entzweiungsdialektik*, der *konstituerer* viljer gennem netop grænsebegrebet.⁷ Det er ved at sætte grænser for hinandens viljesudøvelse, at viljer bliver til det, de er. At være en vilje er ensbetydende med at møde de grænser for sin praksis, der trækkes af en anden vilje, og som indebærer, at denne anden vilje møder den første som grænsedragende for sin viljesudøvelse. Denne dialektik er nødvendig for at kunne tale om viljer og ikke blot om blind udøvelse af naturprocesser.

Viljen til suverænitet

At trække grænser for hinandens viljer er det, stater gør. At være en stat er ensbetydende med at være en *vilje i verden*. At være en vilje i verden er ensbetydende med, at man evner at afkræve de andre stater anerkendelse af det *suverænitetsdomæne*, som er påkrævet, for at man kan producere og reproducere sin evne til vedvarende at afkræve de andre deres anerkendelse af domænet. Domænets karakter, derimod, er nødt til at være af en art, der kan oppebære den forsvarsform, hvormed anerkendelsen af suverænitetsdomænet opretholdes. Under de slesvigske krige blev dannelsen af bøndernes og borgernes nationale selvbevidsthed afgørende for mobiliseringen af de to fjendtlige folkehære af landsoldater i det danske rige. Kampen om national selvbevidsthed blev afgørende for, hvem de to bevægelser kunne mobilisere til krig. Kampen om *hvem* de kunne mobilisere, blev derfor af modstanderne betragtet som afgørende for kampen om, *hvor* grænserne imellem dem skulle gå. Kampen om at trække nationale folkegrænser blev generelt i folkehærenes århundreder af væsentlig betydning for dannelsen af levedygtige suverænitetsdomæner på

land. Et rige, der omfattede folk, som modsatte sig den særlige, nationale selvbevidsthed, der (eventuelt) tog magten i riget, fik i værnepligtens og skyttebevægelsernes tidsalder vanskeligt ved at mobilisere den nationale hær til at forsvare riget som et *folkeligt* suverænitetsdomæne. Derfor faldt den danske konges helstat fra hinanden, ligesom den jugoslaviske helstat og den sovjetiske senere gjorde det.

Den danske helstats suverænitetsdomæne, derimod, var grundlæggende af en helt anden karakter, idet riget siden middelalderen først og fremmest var en sømagt, hvis forsvar hvilede på flåden. Vikingestatens ledingsflåde og strategisk placerede borganlæg var både baseret og beregnet på at forsvare sin kontrol over sejlruiter og søtransport i et land- og havområde, hvis økonomiske og militære centrum fra og med tidlig middelalder blev det stadig mere trafikerede Øresund, vi ser ud over her fra LO-skolen. Sildefiskeriet i Sundet og det af flåden beskyttede Skånemarked på Falsterbo strand udviklede sig til den største nordeuropæiske omslagsplads for international handel, og blev den danske kronens vigtigste indtægtskilde, indtil den afløstes af Øresundstolden i 1428. Sundet blev omkranset af en ring af fæstninger, og flådestationen i København blev gjort til rigets svært befæstede *homebase*. Fordi *The great Trunkline*, der gik fra Den Botniske Bugt til Gibraltar (og derfra efterhånden Globus rundt), gradvist udviklede sig til verdens mest befærdede trafikåre, kastede sundtolden stadig større indtægter af sig til kongens flåde og fæstningsbyggeri. Suverænitetsarbejdets kunst bestod i – med takstbegunstigelser for de på ethvert tidspunkt stærkeste maritime stater – at afkræve samtlige globale sømagter anerkendelse af, at den danske konge dirigerede den store søvej ind igennem sin svære Øresundsfæstning for at afkræve told af den internationale skibstrafik, hvilket foregik her uden for vinduerne i indløbet mellem Kronborg og Helsingborg. Besiddelserne i Østersøen og Nordatlanten fungerede som flådens støttepunkter i forsvaret af de forskellige ruter af strategiske *Sealines of Communication* gennem søterritoriet, mens Norge, landskaberne Bohuslen, Halland, Skåne og Blekinge samt hertugdømmerne Slesvig og Holsten supplerede de danske landskaber med søfartsbyer, der varetog den merkantile side af sømagtens nødvendige samspil imellem fiskeri, handels- og krigsflåde. Deres mange fiskere og søfolk stod i admiralitetets sørulle, mens skibs- og bådebyggere fra hele riget rekrutteredes til orlogsbyggeriet. Det var det heftige forsvar og den intense kultivering af denne form for søterritorielt suverænitetsdomæne, der dannede grundlag for de vigtigste civile livsformer, den tidlige embedslivsform i statens tjeneste og helstatens rigskultur under den danske krone.

Først i 1600-årene gik den danske kongemagt for alvor selv ind i den kommercielle storskibsfart på søvejen og anlagde afrikanske støttepunkter, østasia-

tiske handelsstationer og vestindiske kolonier. Med hollandsk flådebistand lykkedes det, på grund af søfartsnationernes frygt for svensk eneherredømme over søvejen, at forhindre den ekspanderende svenske Østersømagt i at erobre begge sider af Øresund. Gennem 1700-årene udviklede kongemagten i samarbejde med kapitalstærke skippere og redere i hele riget kompagniernes oktrojerede virksomhed, der for f.eks. det Gueneisk-Vestindiske Kompagnis vedkommende⁸ bestod i at skaffe slaver i Vestafrika, beskæftige dem i sukkerproduktion på de vestindiske øer og transportere det kostbare færdigprodukt hjem til kongens København, hvorfra nye flådeforsyninger udgik til "Guldkysten" i Vestafrika. Nye multikulturelle livsformer, besiddelser og fart på Globus føjedes, sammen med den gigantiske Ejderkanal norden om Hamborg, til Sundtolden som den form for viljesudøvelse, det – indtil den engelske sømagts angreb på og erobring af flåden i København – lykkedes den danske konge at få de øvrige sømagter til at anerkende som dansk maritimt-merkantilt suverænitetsdomæne.

Selvom englændernes angreb i 1807 begrænsede den florissante kompagnivirksomheds oversøiske viljesudøvelse fra dansk side, og Norge i 1814 blev afstået til Sverige, så anerkendtes fortsat de fleste kolonier, Ejderkanalen og Sundtolden, som søfartsnationerne først i 1857 frikøbte sig fra af Danmark for et engangsbeløb på godt treogtredivem millioner rigsdaler. I 1864 gik Ejderkanalen tabt. Først i 1917 solgtes Dansk-Vestindien til USA, der samtidig bekræftede De Forenede Staters fortsatte anerkendelse af Grønland som dansk suverænitetsdomæne. I dag er dansk rederivirksomhed karakteristisk nok et vigtigt led i den amerikanske sømagts merkantile transportsektor med containerruter på køl og skinner Globus rundt og – på klassisk vis – i øjeblikket beskæftiget med transport for US-forces til krigsskuepladsen i Irak. Hvor det er i dansk (reder)interesse efter krigen at bygge Mellemøstens største containerhavnecentral.

Det var efter, at den engelske sømagt ved slaget på Reden 1801 og erobringen af flåden i 1807 havde stækket det florissante maritimt-merkantile suverænitetsdomænes orlogsbaserede viljesudøvelse fra København, at det landbaserede, folkeligt nationale suverænitetsdomæne (blandt andre alternativer) blev et potentielt grundlag for en dansk nationalstat. Efter i 1840'erne at have fravalgt Det Tyske Forbunds tilbud om at blive det nye Tysklands admiralstat og flådestation fik den nationalliberale lore for alvor tag i den danske politiske offentlighed. Da stormagterne, efter at nationalismen havde spillet fallit, endelig anerkendte afståelsen af Slesvig-Holsten, overtog den nationale lore om "hvad udad tabes skal indad vindes" den politiske dominans som suverænitetsarbejdets national-økonomiske strategi, og landbrugseksporten blev cen-

trum i hele den folkelige stats kultivering af landets infrastruktur i bredeste forstand. Det er fra denne epoke, vi kender det livsformsorganiserede danske folk, hvis bønder, borgerskab, arbejdere, håndværkere og embedsværk udviklede hver deres gennemorganiserede tilværelse fra vugge til grav baseret på samspillet imellem andelssamfundets eksport af smør, ost, æg og bacon til det engelske morgenbord på den ene side og værkstedernes, fabrikernes, jernbanernes og redernes leverancer, forarbejdning og transport til og fra landbruget på den anden, baseret på de (fra og med 1899) institutionaliserede trepartsforhandlinger på det danske arbejdsmarked.

Først efter Anden Verdenskrig opgav det livsformsorganiserede og eksportafhængige Danmark i praksis pacifismens kantianske diskurs i international politik, sluttede sig til den atlantiske alliance og indtog den geostrategiske rolle som væbnet frontliniestat både i det polare område og i Østersøens udsejling. I ly af dollaren, hvis stabilitet baseredes på guldet (der under verdenskrigen var samlet) i Fort Knox, og som selv dannede basis for de vestlige allieredes mere stabile valutasystem (Bretton Woods), blev det muligt at tage del i den liberalisering af verdensmarkedet, som USA krævede af sine nye lydstater. Ingen livsformer skulle i det nye regime kunne overleve længere, end deres internationale konkurrenceevne tillod dem. De komparative fordele skulle i fremtiden spille den afgørende rolle for, hvilke livsformer man som vestlig allieret kunne basere sin samfundskultur på. Følgen var en voldsom folkevandring fra land til by, nyindustrialisering, internationalisering og kraftig økonomisk vækst i den kapitalistiske sektor. Det blev statslig politik at skaffe kvinderne ud på arbejdsmarkedet, at gøre hvert enkelt individ tilpasningsdygtigt til vækstens krav om stadig forandring af arbejde, organisation og familieliv og at give den enkelte statsborger rettigheder til livslang kompetenceudvikling, rehabilitering, finkultur, sundhed og social omsorg uafhængigt af livsformstilknytning. Universalismen og profylaksen blev velfærdsstatens fornemste opgave, og den der-til svarende individuelle friheds lore dannede grundlaget for nye generationers herskende ideologi om de selvbevidste, kritiske borgere, der vælger deres eget liv. I tråd med USA's *gouvernementale* måde at drage omsorg for sine befriede alliancepartnere på skabtes individualismens antiautoritære lore-formationer og traditionsopgør. De formationer og det opgør, vi fortsat befinder os midt i.

Karakteristisk er, at det USA, der siden Den Kolde Krigs ophør har ekspanderet sit livsrum i hidtil uhørt omfang og dybt ind i Ruslands, Indiens og Kinas eurasiske nærområder, hviler på et suverænitetsdomæne af en kvalitativt anden art end selv de allierede, europæiske nationalstaters.⁹ Liberaliseringen af alle civile kapital- og vareflows, den økonomiske globalisering, den alt gennemtrængende informationsteknologi, de liberale frihedsrettigheder og den

amerikanske audiovisuelle kultur er alle led i den liberalistiske stormagts dannelse af en verden i sit eget billede og i egne sikkerhedsinteresser. Selvom disse træk for andre kan fremstå som en aggressiv fundamentalisme, der er så overbevist om at have ret, at man også mener at have ret til at påtvinge andre sit eget standpunkt for at redde dem ud af deres "tilbageståenhed", så er disse træk i den liberalistiske stormagts selvforståelse det naturligste og mest heroiske led i det verdenshistoriske (amerikanske) folks nødvendige suverænitetsarbejde. Helt andre kulturtræk strukturerer suverænitetsarbejdet og suverænitetsdomænet i stater som Kina, Indien og Brasilien, selvom netop disse i øjeblikket gør brug af informationsteknologien, den økonomiske globalisering (liberalisering) og det herskende internationale system til at erobre en ny position i statssystemet som stormagter, hvis vilje og interesser selv USA på sigt bliver nødt til at anerkende. I vesten mærker vi allerede de barske konsekvenser af denne proces i form af det dræn af arbejdspladser, som rammer stadig mere videnstunge jobfunktioner og den voldsomt stigende efterspørgsel på strategisk vigtige ressourcer som energi og metaller. I folkemunde skyldes stålprisernes himmelfart på verdensmarkedet, at kineserne nu begynder at spise med kniv og gaffel!

Det er tænkeligt, at vi her står over for kulturelle processer, der er i stand til at overskride alle hidtil tænkelige grænser for viljen til suverænitet og for transformation af den vestlige verdens livsvilkår. Det spændende er, at USA og EU's måder at håndtere de nye udfordringer på kommer til at spille en afgørende rolle for, om det herskende internationale system formår at absorbere udfordringerne, eller det bryder sammen. Vil den liberalistiske stormagts fundamentalistiske kultur slide så hårdt på USA's kræfter og rejse så stor modstand i statssystemet, at disse kræfter slipper op, eller vil det lykkes i Europa og Amerika at imødegå denne kultur så betids, at der bliver mulighed for en mere fredelig afvikling af det nuværende imperiums hegemoni inden for sit på sigt urealistisk store livsrum? Studiet af *viljen til suverænitet* er et etnologisk projekt, der søger at forstå udviklingen af samspillet imellem de vidt forskellige former for suverænitetsdomæner og suverænitetsarbejde i verden, som dirigerer de globale, regionale og lokale kulturprocesser i stadig nye retninger.

Pointen med dette rids af vor tids grænseoverskridende kulturprocesser er, at vi som etnologer og folklorister selv har brug for at overskride hidtil herskende dualismer og faglige grænser for den videnskabelige diskurs. Grænser som måske var hensigtsmæssige for studiet af nationalstatens kulturbygge *i sig*, men som slet ikke gør det muligt at arbejde med de kulturprocesser, der både før i tiden vendte – og i vor tid er i færd med at vende – op og ned på ikke bare de nordiske og europæiske, men også mange andre indbyrdes forbundne folkekulturer

på Globus. Som antydnet på den sidste kongres tænker jeg ikke mindst på stats-systemets diskurs. En diskurs, der er baseret på kampen om anerkendelse, på kampen om at blive eller forblive en vilje i verden og på de vidt forskellige typer af suverænitetsdomæner og statskulturer, som udvikler sig og sameksisterer på Globus – og er bomber under globaliseringens ideologi i Vesten. Det er kulturprocesser, vi har brug for adækvate begreber til at beskrive så klart og skarpt, som deres virkelige kompleksitet overhovedet tillader på nuværende tidspunkt.

NOTER

1. Se Højrup 2000 s. 60-70. Se også Højrup 2002.
2. Se F. Hemmersams artikel i denne bog, hvor begrebet omtales.
3. For at påpege den absurde diskrepans imellem det folkloristiske genstandsfelts aktualitet (loristikens/narratologiens studium af fortællinger) og folkloristikkens samtidige forsvinden fra dansk universitetsliv har jeg valgt gennem hele foredraget at benytte begrebet *lore* om den sammenhængende ideologiproduktion, fortællekunst og fortællingernes diskursive indholdsmening, som spiller en afgørende rolle i min karakteristik af den aktuelle situation og af behovet for etnologisk og folkloristisk medvirken i dens selvrefleksion. Anskuet som empirisk genstandsfelt er det, der her er kaldt *lore*, at betragte som en bestemt type af etnologisk og folkloristisk materiale, der rigtigt udnyttet kan give etnologien og folkloristikken en fælles platform at arbejde sammen på.
4. Jeg har netop fra trykkeriet til denne kongres medbragt introduktionsbogen *Livsformer og velfærdsstat ved en korsvej? Et kulturteoretisk og kulturhistorisk bidrag*, som præsenterer den forskning og den bogrække, der er resultatet af vort fire-årige forskningsprojekt på Institut for Arkæologi og Etnologi ved Københavns Universitet med samme titel. Den udgives under redaktionen Etnologiske Studier i den tematiske bogserie Stats- og livsformer på Museum Tusculanums Forlag, Københavns Universitet. I det følgende trækker jeg overalt på de teoretiske og empiriske resultater af dette projekt og vil derfor generelt henvise til introduktionsbogen og de øvrige deri omtalte bøger fra projektet, hvor nærmere dokumentation og baggrund for analysen i dette foredrag findes beskrevet.
5. Der har tragediens klassiske form.
6. Bjarne Stoklund: *Grænser i grænselandet*, Bygd 1972, nr. 4. Frederik Barth: *Ethnic Groups and Boundaries: the Social Organization of Culture Difference*. George Allen & Unwin, London 1969.
7. Det er først og fremmest den tyske ethnosfilosof G.W.F. Hegel, der har udviklet *entzweiungs-*dialektikkens analysemetode, hvor et begreb bestemmes som negationen af det, det ikke er, ligesom dette (det første begrebs bestemte modsætning, dvs det andet begreb) er bestemt ved selv at negere det første begreb. Begreberne subjekt og objekt bestemmer således hinanden som indbyrdes negationer, hvis komplementaritet deler (den pågældende begrebs-)verden i to sider, der står overfor hinanden som indbyrdes kontraster, samtidig med at de forudsætter hinanden som hverandres bestemte negationer. Dette er praksisforholdets tvedelte begrebsverden. Anerkendelsesforholdets verden deles på tilsvarende måde af anerkendelsesrelationer imellem en flæthed af selvbevidste subjekter, der afkræver hinanden gensidig anerkendelse.

Det betyder, at de i deres praksis indregner den måde, hvorpå de forventer, at modparten indregner deres egen måde at indregne modpartens måde at indregne deres egne forventninger på osv. i et gensidigt refleksivt praksisforhold. Denne dialektik specificerer statsbegrebet som et subjektbegreb, der altid optræder i flertal, og som i den betydning deler verden i suverænitetsdomæner, der trækker grænser imellem hinanden. Kampen om anerkendelse er således en kulturel proces, der splitter ud i statssubjekter. Deraf udtrykket *fissionsteori* om stats-systemets begrebslogiske *entzweiungs*dialektik. Se Højrup 1995.

8. Jeg har fundet selv en velhavende skudehandler i Vester Thorup på Hanherreds "Nordstrand" i Nordjylland, der i 1700'årene havde aktier i Gueneisk-Vestindisk Kompagni.
9. Se bøgerne *Verden over* redigeret af Astrid Jespersen, Marie Riegels og Marie Sandberg (2006) og *Velfærdssamfund – velfærdsstaters forsvarsform?* redigeret af Thomas Højrup og Klaus Bolving, begge i serien Statsformer og livsformer under Etnologiske Studier på Museum Tusculanums Forlag, København (2007).

LITTERATUR

- Barth, Frederik 1969: *Ethnic Groups and Boundaries: the social Organization of Culture Difference*. George Allen & Unwin, London.
- Højrup, Thomas 1995: *Omkring livsformsanalysens Udvikling*. Statsformer og livsformer 1, Museum Tusculanums Forlag, København.
- Højrup, Thomas 2000: Kulturbegrebets dimensioner. På tærskelen til et nyt Europa. I: B. Rogan & B.G. Alver (red.): *Norden og Europa. Fagtraditioner i nordisk etnologi og folkloristikk*. Oslo.
- Højrup, Thomas 2002: *Dannelsens dialektik. Etnologiske udfordringer til det glemte folk*. Stats- og livsformer 4. Museum Tusculanums Forlag, København.
- Højrup, Thomas 2003: *Livsformer og velfærdsstat ved en korsvej? Introduktion til et kulturteoretisk og kulturhistorisk bidrag*. Stats- og livsformer 5, Museum Tusculanums Forlag, København.
- Thomas Højrup og Klaus Bolving (red.) 2007: *Velfærdssamfund – velfærdsstaters forsvarsform?* Stats- og livsformer 8, Museum Tusculanums Forlag, København.
- Jespersen, Astrid, Marie Riegels og Marie Sandberg (red.) 2006: *Verden over. En introduktion til stats- og livsformsteorien og dens aktuelle anvendelse i etnologien*. Stats- og livsformer 7, Museum Tusculanums Forlag, København.
- Stoklund, Bjarne 1972: *Grænser i grænselandet*. I: *Bygd* 1972, nr. 4.

Denne antologi diskuterer igangværende kulturelle forandringer i Europa, hvordan de håndteres i politik og hverdagsliv, samt hvordan kulturforskningen studerer disse kulturelle processer. Det vises, hvordan de europæiske integrationsprocesser udfordrer alle sider af dagliglivet. Grupperes tilhørsforhold, historieopfattelse og kulturelle identiteter er under forandring. Arbejdslivet og interesseorganisationer forandrer sig, ligesom familiemønstre og den enkeltes livsperspektiv ændres.

Redigeret af

Flemming Hemmersam, mag.art., folklorist.

Astrid Jespersen, ph.d. fra Afd. for Etnologi, Københavns Universitet.

Lene Otto, ph.d., lektor ved Afd. for Etnologi, Københavns Universitet.

Forfattere: Inge Adriansen, Arne Bugge Amundsen, Dorte Andersen, Regina Bendix, Magnus Bergquist, Anne Leonora Blaakilde, Nicolai Carlberg, Søren Møller Christensen, Line Esborg, Jonas Frykman, Maja Povrzanovic Frykman, Valdimar Hafstein, Flemming Hemmersam, Blanka Henriksson, Thomas Højrup, Astrid Jespersen, Lene Jørgensen, Orvar Löfgren, Bo Lönnqvist, Lene Otto, Lykke L. Pedersen, Marie Sandberg, Cris Shore, Birgitta Svensson, Inger Wiene, Lisanne Wilken og Anna-Maria Åström.

ISBN 978 87 635 0505 5



9 788763 505055